

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Даниленко С.І.,

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій
та комунікативних технологій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3435-2146>
danylenko@knu.ua*

Головко Н.М.,

*здобувачка вищої освіти
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-2033-9893>
natalijaholovko123@gmail.com*

За результатами порівняльно-правового аналізу схарактеризовано сучасні тенденції унормування процедур використання технологій штучного інтелекту в міжнародній освітній практиці та ключові виклики цього процесу; метод аналізу документів застосовано для опрацювання регуляторної бази використання штучного інтелекту; прогностичний метод покладено в основу обґрунтування напрямів удосконалення державної політики щодо реалізації штучного інтелекту в освітній сфері України в контексті її інтеграції до єдиного європейського освітньо-наукового простору. Актуалізовано проблему все більш широкого проникнення й використання технологій штучного інтелекту у вітчизняній системі освіти у контексті подолання викликів сучасного цифрового суспільства; проаналізовано особливості державної політики зарубіжжя щодо унормування процедур використання штучного інтелекту в освіті та на його основі обґрунтовано тенденцію реалізації гнучких моделей, що поєднують обґрунтований контроль можливих ризиків і свободу інновацій на противагу жорсткому регламентуванню; окреслено напрями розбудови державної політики щодо регулювання використання штучного інтелекту в освітній сфері України з урахуванням зарубіжного досвіду та перспектив інтеграції до європейського співтовариства. Стаття окреслює перспективи подальших досліджень, зокрема в контексті співвідношення переваг і ризиків ширшого використання штучного інтелекту в освітній сфері, питання партнерства суб'єктів освітнього процесу і систем штучного інтелекту.

Ключові слова: освітня сфера України, штучний інтелект, державна політика у сфері штучного інтелекту, імплементація зарубіжного досвіду регулювання ШІ.

Постановка проблеми. Згідно з результатами аналітичного дослідження тенденцій використання ШІ в Україні, здійсненого Publicis Groupe Ukraine (Малікатко, 2025) кількість українських громадян, які постійно користуються цими технологіями упродовж року, зросла більш ніж удвічі (з 6 % у 2024 р. – до 15 % у 2025 році). Найактивнішими користувачами є молодь. Близько 80 % українців віком від 16 до 24 років використовують ШІ періодично, а 40% – постійно. Таким чином, найбільшу популярність ШІ як інструмент має серед категорії здобувачів освіти різних рівнів. Враховуючи, що суб'єктами освітньої сфери є також і педагоги та батьки, кількість користувачів, які потенційно використовують ШІ як інструмент для вирішення різноманітних освітніх завдань, є значною та постійно збільшується.

З огляду на це, проблема формування державної регуляторної політики щодо використання технологій штучного інтелекту в освіті є актуальною та потребує ґрунтового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну та джерельну базу окресленої проблеми становлять праці дослідників, присвячені аналізу чинної нормативно-правової бази регулювання ШІ в Україні та світі (Андрощук & Малюга, 2024), перспективам удосконалення

вітчизняного законодавства в умовах євроінтеграції (Гельжинська & Кравчик, 2025), зниженню безпекових ризиків (Гриценчук, 2024), ключовим аспектам європейською та світовою політики щодо ефективного впровадження ШІ у сферу освіти (Драч та ін., 2023), правовим наслідкам впровадження ШІ у сферу освіти у контексті забезпечення конфіденційності даних, відповідального та прозорого використання ШІ та дотримання відповідних законів і нормативних актів (Alqodsi et al., 2024), трансформації системи освіти у відповідь на впровадження технологій ШІ та розроблення нової освітньої політики для ефективного використання нейромереж та мінімізації негативних наслідків (Sidiropoulos & Anagnostopoulos, 2024), необхідності розроблення стратегій відповідального використання технологій генеративного штучного інтелекту (Bukar, 2024) та подолання правових, політичних, технологічних, етичних викликів запровадження ШІ в освіту (Eden & Onyebuchi, 2024), розвитку цифрової грамотності суб'єктів освітнього процесу як умови ефективної інтеграції інструментів ШІ в моделі навчання (García-López & Trujillo-Liñán, 2025), адаптації регуляторних механізмів базового законодавства щодо застосування ШІ з урахуванням специфіки вищої освіти (Temper, 2025).

Натомість доцільним є дослідження шляхів удосконалення державного регулювання використання штучного інтелекту в освітній сфері у контексті зарубіжного досвіду та його імплементації в Україні.

Метою статті є компаративний аналіз світових трендів державної політики щодо феномену штучного інтелекту в освітній сфері та окреслення напрямів імплементації зарубіжного досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Стрімке запровадження штучного інтелекту в усі галузі суспільного життя є яскравим підтвердженням всепроникного характеру цифрових технологій. З огляду на це, перші спроби регулювання використання ШІ розпочалися в ЄС ще до появи першого чат-боту ChatGPT у відкритому доступі та були зумовлені посиленням цифровізації освіти на тлі пандемії Covid-19.

Зауважимо, що становлення державної регуляторної політики використання ШІ в освітній сфері України відбувається в умовах повномасштабної війни та інформаційних загроз з боку агресора. З іншого боку, важливим чинником, що визначає особливості вітчизняної державної політики регулювання ШІ, є прискорена інтеграція до єдиного європейського правового та освітньо-наукового простору, що визначає необхідність розбудови відповідних регулятивних механізмів та їх гармонізації із нормативною базою ЄС.

Водночас розроблення регуляторних рамок щодо впровадження ШІ в освіту ускладнюється специфічними викликами й значними освітніми втратами, характерними для освітньої сфери України в умовах війни (руйнування освітньої інфраструктури, тривалі перерви навчального процесу через часті повітряні атаки, вимушене переміщення значної кількості здобувачів освіти та педагогів як в межах країни, так і за кордон, переважно онлайн та змішане навчання).

Це зумовлює необхідність розроблення збалансованої регуляторної рамки, що забезпечуватиме ефективне впровадження ШІ в освіту з огляду на реалії воєнного часу. Водночас для України, як і для ЄС актуальними є ризики, пов'язані із загрозою обмеження прав людини, безпеки даних, а також потенційною дискримінацією й упередженістю алгоритмів.

Ключові виклики, які постають перед ЄС з появою штучного інтелекту, визначені Білою книгою ЄС про ШІ 2020 року (White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust) (European Commission, 2020), що стала основою для розроблення подальших регуляторних рамок. Так, документ окреслює такі ризики, як потенційні порушення основних прав людини, зокрема приватності та конфіденційності даних, дискримінацію та упередженість ШІ, загрозу безпеці користувачів через технологічні несправності та непрозоре прийняття рішень, що вимагатиме постійного людського нагляду. Наголошується також на необхідності створення «екосистеми досконалості» (ecosystem of excellence) та «екосистеми довіри» (ecosystem of trust), тобто середовища, сприятливого для розвитку інновацій у сфері ШІ, з одночасним забезпеченням ефективного та відповідального використання цих технологій.

Зауважимо щодо актуальності цих викликів для України. Зокрема, ризики впровадження ШІ, пов'язані із загрозою правам людини з огляду на можливу дискримінацію та упередженість ШІ-систем, а також зловмисне використання нейромереж для створення дипфейків, окреслено в Білій книзі ШІ, опублікованій Мінцифрою 2024 року (Міністерство цифрової трансформації України, 2024). Водночас документ визначає загрозу розвитку інноваціям за умов надмірно жорсткого регулювання з орієнтацією виключно на забезпечення захисту прав користувачів, а також необхідність адаптації з європейськими законами, що вимагатиме збалансованого підходу з урахуванням вітчизняного контексту.

У березні 2021 року Єврокомісія схвалила План дій у сфері цифрової освіти (Digital Education Action Plan 2021-2027) (European Commission, 2020) – стратегічне бачення розвитку ефективної цифрової екосистеми освіти. План окреслює 14 заходів для сприяння якісному та інклюзивному цифровому навчанню у відповідь на виклики Covid-19 та технологічного поступу, визначаючи необхідність підвищення цифрових компетенцій, зокрема ШІ-грамотності, та підтримки адаптації освітніх систем до цифрової ери.

Планом передбачено розробку та публікацію етичних рекомендацій щодо ШІ та використання даних у викладанні та навчанні для освітян, а також підтримку пов'язаної дослідницької та інноваційної діяльності через програму «Горизонт Європа 20» та впровадження навчальної програми для дослідників та студентів з етичних аспектів ШІ. Це стало одним із перших кроків ЄС для регулювання ШІ в освітньому секторі.

У рамках реалізації Плану дій у сфері цифрової освіти 2022 року були опубліковані Етичні рекомендації щодо використання штучного інтелекту та даних у викладанні та навчанні для педагогів (Ethical guidelines on the use of artificial intelligence (AI) and data in teaching and learning for educators) (European Commission, 2022). Вони орієнтовані передусім для вчителів початкової та середньої школи як із певним досвідом цифрової освіти, так і без нього. Документ розвінчує помилкові уявлення про ШІ, визначає можливості для використання ШІ в контексті навчання та підтримки студентів, підтримки викладачів та адміністративної системи (створення розкладу, індивідуальних навчальних планів, виявлення освітніх труднощів тощо) та надає поради щодо ефективного та етичного використання ШІ в освітньому процесі.

13 березня 2024 року Європарламентом було ухвалено комплексний Закон про ШІ (Artificial Intelligence Act) (European Parliament, 2024), що регулює використання ШІ за принципом ступеня ризику. Так, освіта класифікується як сфера з високим ризиком, зокрема, під цю категорію підпадають системи ШІ, які визначають доступ до освітніх можливостей, таких як прийняття рішень про зарахування; інструменти ШІ, які оцінюють результати навчання та роботу студентів, системи моніторингу, які виявляють порушення академічної доброчесності під час виконання завдань. Отже, вони мають відповідати суворим стандартам етики та безпеки для зменшення ризиків, зокрема, над ними має бути людський нагляд.

Одним із важливих аспектів Закону про ШІ ЄС є заборона систем, які намагаються інтерпретувати емоції учнів за допомогою біометричних даних у контексті захисту прав студентів та запобігання маніпулятивній практиці, які можуть негативно вплинути на їхній навчальний досвід.

Таким чином, ЄС виступає одним із лідерів у формуванні наднаціональної та глобальної політики регулювання сфери ШІ, орієнтуючись на людиноцентричний та ризико-орієнтований підхід, який передбачає впровадження ШІ у сфері людської життєдіяльності, зокрема освіту як помічника для людини, а не її заміника з одночасним врахуванням етичних та безпекових викликів. Комплексний закон про ШІ став одним із ключових кроків у цьому напрямі, заклавши підвалини регуляторного ландшафту в цифровій освіті.

Щодо окремих країн ЄС, то Національна стратегія розвитку штучного інтелекту Франції (Stratégie nationale pour l'intelligence artificielle) (Ministère de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle, énergétique et numérique, 2021) була підписана Президентом Республіки у листопаді 2021 року в контексті реалізації плану «Франція 2030». Вона є продовженням першого етапу стратегії – «ШІ для людства», яка впроваджувалася у Франції з 2018 по 2022 рік.

У рамках національної політики ключовими цілями визначено підвищення відповідних цифрових навичок населення, лідерство Франції у сфері ШІ (зокрема перше місце в трійці найкращих європейських екосистем ШІ) та прискорення впровадження ШІ в економіку, що, своєю чергою, передбачає підготовку відповідних фахівців.

Так, у середній та старшій школах передбачається введення базових модулів та курсів ШІ як частини шкільної програми, зорієнтованих зокрема на розгляд етичних аспектів використання ШІ. Крім того, стратегія передбачає асигнування значних ресурсів на розвиток навчальних програм з ШІ на всіх рівнях – від бакалаврату та магістратури до аспірантури, а також перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців. У рамках реалізації цієї стратегії з вересня 2025 року розпочалося впровадження курсу основ ШІ в шкільні навчальні програми для учнів та вчителів (Eurydice, 2025).

Щодо нормативних актів, то у Франції немає спеціального закону, що регулює штучний інтелект. Однак уряд Франції та регуляторні органи беруть активну участь у дискусіях на рівні ЄС щодо регулювання ШІ та розроблення заходів для імплементації комплексного Закону ЄС про ШІ.

Окрім того, закон № 2016-1321 від 7 жовтня 2016 року про Цифрову Республіку (LOI n° 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une République numérique) орієнтований, серед іншого, на сприяння розвитку інновацій та заохочення розвитку цифрової економіки (Le Président de la République, 2016). Закон зобов'язав Французьке управління захисту даних (CNIL) вивчати етичні проблеми та суспільні питання, що виникають у зв'язку з розвитком відповідних технологій.

У січні 2023 року CNIL створило спеціальний Департамент штучного інтелекту (AID) (CNIL, 2023). Його основними завданнями є покращення розуміння систем ручного інтелекту, підготовка до впровадження Закону ЄС про штучний інтелект та розвиток відносин з іншими зацікавленими сторонами щодо екосистеми штучного інтелекту. 2025 року було створено Національний інститут оцінки безпеки штучного інтелекту, який вивчатиме технічні, етичні та правові питання, пов'язані з використанням цієї технології.

Таким чином, державно-орієнтований підхід Франції, який розглядає регулювання ШІ не як самоціль, а як частину комплексної національної стратегії, що поєднує інвестиції, освіту та законодавство. Цей підхід базується на гнучкій, ризико-орієнтованій моделі європейського Закону про

ШІ, що передбачає суворий контроль у сферах з високим ризиком (медицина, інфраструктура), водночас залишаючи свободу для інновацій.

Національну стратегію Великої Британії у сфері штучного інтелекту було опубліковано у вересні 2021 року (National AI Strategy) (HM Government, 2021). Це довгостроковий план на 10 років, розроблений для того, щоб залишатися «наддержавою» у сфері ШІ та науки («global superpower in AI»). Стратегія базується на трьох ключових напрямках: довгострокові інвестиції в екосистему ШІ, забезпечення переваг ШІ для всіх секторів та регіонів, ефективне та етичне управління ШІ.

У цьому контексті наголошується на необхідності підготовки кваліфікованих кадрів у сфері ШІ, забезпечення безперервної підготовки фахівців, фінансування створення і впровадження навчальних програм з інформатики та ШІ, нових магістерських програм, аспірантських місць та дослідницьких стипендій у галузі ШІ.

2023 року було оприлюднено Білу книгу ШІ (Policy paper «A pro-innovation approach to AI regulation»), де визначено, що ШІ наразі регулюється чинними правовими рамками окремих законів (Department for Science, Innovation & Technology, 2023). Вона окреслила три ключові цілі для майбутньої комплексної регуляторної бази ШІ у Великій Британії, які стимулюватимуть співпрацю між урядом, регуляторами та промисловістю для розбудови інновацій. Зокрема, наголошується на необхідності стимулювати інвестиції у сфері ШІ; підвищувати довіру громадськості до штучного інтелекту та посилювати позиції Великої Британії як світового лідера у цій сфері. Загалом підхід Британії зосереджений переважно на регулюванні потенційно шкідливого використання ШІ, а не самих систем.

У лютому 2024 року після консультацій, здійснених з приводу Білої книги, урядом Великої Британії було опубліковано документ: «Проінноваційний підхід до регулювання ШІ: відповідь уряду на консультації» (Consultation outcome. A pro-innovation approach to AI regulation: government response) (Department for Science, Innovation & Technology, 2024), де утверджується гнучкий та проінноваційний підхід. Так, замість введення єдиного закону, на відміну від ЄС, Велика Британія покладається на дійсні регулятори в різних сферах (охорона здоров'я, транспорт, фінанси, освіта тощо), які самі адаптують принципи ШІ до своїх галузей, що дозволить швидше адаптуватися до технологічних змін. Водночас не передбачається жорстких регуляторних рамок, щоб не зашкодити розвитку інновацій: можливі законодавчі норми планується розробити після впровадження пілотних програм, тестових середовищ та здійснення оцінки ризиків.

У Сполучених Штатах Америки 2020 року було підписано Закон про національну ініціативу зі штучного інтелекту (National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020) (Congress, 2020), орієнтований на сприяння та фінансування ініціатив у сфері інновацій у сфері штучного інтелекту в ключових федеральних агентствах. Його метою є зміцнити позиції Сполучених Штатів як світового лідера в інноваціях у сфері ШІ, відповідно, документ орієнтований на сприяння дослідженням і розробкам у цій галузі, а не на жорстке регулюванні ШІ.

23 січня 2025 було підписано виконавчий наказ про усунення бар'єрів для американського лідерства у сфері штучного інтелекту, яким скасовано певні політики та директиви щодо штучного інтелекту попередньої адміністрації (The White House, 2025). Закон має на меті усунути перешкоди для американських інновацій та забезпечити збереження світового лідерства у сфері ШІ.

Відповідно до цього наказу, в липні 2025 було опубліковано План дій Америки щодо ШІ (America's AI action plan) (The White House, 2025). Стратегія пропонує низку політичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення глобального домінування США у сфері ШІ, розглядаючи лідерство в ШІ як невід'ємну частину економічного зростання, національної безпеки та нової ери інновацій. У документі визначено понад 90 федеральних політичних заходів, орієнтованих на стимулювання інновацій, розбудову американської інфраструктури ШІ та лідерство в міжнародній дипломатії та безпеці.

Стратегія реалізує бачення, втілене у виконавчих наказах від квітня 2025: «Розвиток освіти американської молоді в галузі штучного інтелекту» та «Підготовка американців до високооплачуваних кваліфікованих робочих місць майбутнього», що передбачає вживання необхідних заходів під керівництвом Мінпраці та Міносвіти для підвищення грамотності та розвитку компетентностей у сфері штучного інтелекту, оцінки впливу штучного інтелекту на ринок праці та впровадження інновацій для швидкої перепідготовки фахівців.

Таким чином, підхід США до регулювання у сфері ШІ є ринково-орієнтованим та проінноваційним і передбачає збереження глобального технологічного лідерства, одночасно не стримуючи розвиток приватного сектору. На відміну від європейської моделі з єдиним комплексним законом, США покладається на секторальний підхід, за якого чинні регуляторні органи розробляють власні правила для застосування технології у своїх галузях. Це нагадує модель, що втілюється у Великій Британії.

Слід зауважити, що Україна має значні напрацювання у сфері політики щодо ШІ, зокрема й у контексті впровадження цих технологій в освіту: від державних стратегій, які визначають штучний інтелект національним пріоритетом – до перших секторальних рекомендацій та офіційних зобов'язань на міжнародному рівні.

Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020 р.) – перший стратегічний документ, що окреслив бачення, цілі та основні напрямки розвитку державної політики у сфері ШІ до 2030 року та

став основою для подальших кроків (Кабінет Міністрів України, 2020). Концепція наголошує на пріоритетності напряму ШІ в галузі науково-технологічних досліджень та спрямована на підвищення конкурентоспроможності України шляхом впровадження ШІ у всі сфери діяльності державного значення. Так, документ окреслює завдання для Експертного комітету з розвитку ШІ в Україні, створеного ще 2019 року Мінцифрою щодо восьми ключових напрямів державної політики у сфері штучного інтелекту (освіта, наука, економіка, оборона, правосуддя тощо), а також результати, яких має бути досягнуто за результатами реалізації Концепції.

Зокрема, в Концепції визначено, що сфера освіти має ключове значення для подолання дефіциту кваліфікованих кадрів у галузі ШІ та забезпечення глобальної конкурентоздатності України. Водночас для цього необхідно подолати низку системних проблем: від низького рівня математичної підготовки в школах до застарілих програм у вищій освіті, які не відповідають запитам індустрії, та низької цифрової грамотності населення. Відповідно, план передбачає комплексний підхід: акцент на STEM-освіті та поширенню цифрової грамотності серед освітян у сфері загальної середньої освіти; створення сучасних програм у тісній співпраці з IT-бізнесом, впровадження проєктного навчання та міжнародної співпраці у вищій освіті; а також розробка програм підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Окрім того, передбачається і впровадження самого ШІ в освітній процес для створення індивідуальних освітніх траєкторій та оцінювання студентів, впровадження проєктів «розумна школа» та «розумний університет». Результатом здійснення ШІ-орієнтованої державної політики в освітній сфері має стати збільшення кількості кваліфікованих спеціалістів та підвищення рівня навичок компетентного використання ШІ в суспільстві.

У жовтні 2023 року Мінцифрою було опубліковано дорожню карту з регулювання ШІ в Україні – документ, метою якого стало ознайомлення громадськості та бізнес-середовища з підходом України до регулювання технологій ШІ та підготовка їх до потенційного ухвалення закону, аналогічного до закону ЄС (Міністерство цифрової трансформації України, 2023). У рамках цієї карти в травні 2024 року МОН України розробило та опублікувало рекомендації щодо запровадження та використання ШІ в закладах загальної середньої освіти, де визначено основні принципи відповідального використання ШІ в освіті, впровадження ШІ-систем, використання педагогічними працівниками, надано поради щодо мінімізації потенційних ризиків, ресурси для підвищення ШІ-компетентностей, а також рекомендації щодо коректного створення запитів для неймереж (Міністерство освіти і науки України та Міністерство цифрової трансформації України, 2024). Такі секторальні рекомендації стали важливим кроком до розроблення принципів комплексного регулювання освітнього застосування штучного інтелекту як такого, що належить до сфери високого ризику, відповідно до класифікації Регламенту ЄС.

Наступним кроком стала реалізація передбаченою в дорожній карті Білої книги ШІ, яка була опублікована 2024 року (Міністерство цифрової трансформації України, 2024). У ній проаналізовано світові практики та запропоновано ризико-орієнтовану модель для України – підхід bottom-up, орієнтований на досягнення таких цілей, як підтримка конкурентного бізнес-середовища, забезпечення захисту прав людини та активізації процесів євроінтеграції, який передбачає попередню підготовку компаній до нових вимог з подальшим впровадженням закону за аналогом до Закону про ШІ ЄС.

Міжсекторальна ініціатива WINWIN (Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України (WINWIN) до 2030 року), затверджена урядом України в січні 2025 року, є комплексним планом, що передбачає об'єднання зусиль держави, бізнесу та науки (Кабінет Міністрів України, 2025). Підхід «WINWIN» полягає у створенні екосистеми, де держава формує сприятливі умови для розвитку, що дає змогу іншим секторам реалізувати свій потенціал у сфері ШІ. Документ окреслює п'ять головних векторів державної політики у цій сфері: правове регулювання ШІ, розвиток досліджень та інновацій, адаптація ринку праці, забезпечення етичних і безпекових стандартів, а також міжнародна співпраця з країнами ЄС та НАТО.

Освіта (EdTech) визначена як один із ключових секторів, де будуть впроваджуватися сучасні технології, оскільки кваліфіковані фахівці є передумовою для інноваційного розвитку. Відповідно, в закладах освіти передбачено розвиток екосистеми та забезпечення умов для поглибленого вивчення інтегрованих курсів. Таким чином, Стратегія WINWIN окреслює перспективи глибокої трансформації освіти завдяки технологіям ШІ, такі як можливість персоналізації навчання, підвищення його якості та доступності та формування в освітян навичок аналізу й критичного мислення. Водночас виникає й необхідність нових підходів до підготовки вчителів, оновлення навчальних програм, розбудови цифрової інфраструктури та регулювання етичних і безпекових питань.

У квітні 2025 року МОН України оприлюднено рекомендації щодо використання технологій ШІ в закладах вищої освіти (Міністерство освіти і науки України та Міністерство цифрової трансформації України, 2025). На відміну від рекомендацій для закладів загальної середньої освіти, цей документ є більш комплексним та орієнтований на потреби ринку праці. Так, університет має підготувати людину, яка мислить критично та інноваційно та не просто використовуватиме ШІ, а й розумітиме його вплив та обмеження, створюючи нові знання, тобто матиме високий рівень ШІ-грамотності та використовуватиме потенціал цих технологій як середовище для інновацій. Увагу акцентовано також і на етичних та правових принципах використання ШІ в освіті, зокрема визначено окремі аспекти, які

регулюють чинні рамки, наприклад, питання авторського права регулює Закон України «Про авторське право» тощо.

Слід зауважити, що рекомендації МОН для закладів загальної середньої та вищої освіти є концептуально близькими до Етичних рекомендацій для освітян ЄС, оприлюднених 2022 року. Так, всі три документи базуються на спільних європейських цінностях: людиноцентричності, прозорості та захисті даних, а також мають в основі ризико-орієнтовану модель, наприклад, принцип оцінювання ступеня ризику конкретної ШІ-системи за допомогою категорій: «червоні прапорці» (неприйнятний/високий рівень ризику) та «на це потрібно звернути увагу» (середній/низький рівень). Водночас рекомендації, розроблені Україною, є більш практичними, містять конкретні поради, переліки інструментів, ідеї для уроків та шаблони для розробки шкільних політик, тоді як рекомендації ЄС зосереджені на роз'ясненні хибних уявлень про ШІ та на етичних дилемах.

Такі відмінності пов'язані, на нашу думку з тим, що по-перше, рекомендації ЄС створювалися до появи чат-боту ChatGPT у відкритому доступі, тоді як на час роботи над вітчизняними рекомендаціями генеративний ШІ став щоденною реальністю педагогів та здобувачів освіти. По-друге, рекомендації ЄС призначені для освітян у 27 країнах-членах із різними системами освіти, тож вони слугують для окреслення загального напрямку та визначення спільних цінностей, тоді як українські рекомендації створені для єдиної освітньої системи у специфічних реаліях прискореної цифровізації через повномасштабне вторгнення та інформаційної війни агресора, що вимагає практичних навичок роботи із сучасними технологіями.

Важливим кроком стало приєднання України у травні 2025 року до Рамкової конвенції зі штучного інтелекту, прав людини демократії та верховенства права (The Framework Convention on Artificial Intelligence), яка була ухвалена в травні 2024 року комітетом Міністрів Ради Європи (Council of Europe, 2024). Це перший у світі юридично обов'язковий міжнародний договір, що гарантує відповідність ШІ правам людини, демократії та верховенству права.

Конвенція покладає на держави-учасниці зобов'язання гарантувати відповідальність за негативні наслідки, спричинені системами ШІ, що підпадають під її дію. Документ вимагає, щоб функціонування таких систем відповідало принципам рівності, недоторканності приватного життя та заборони дискримінації. Важливою гарантією є те, що Конвенція зобов'язує забезпечити особам, чії права були порушені системою ШІ, доступ до ефективних засобів правового захисту. Конвенція стала відповіддю на глобальну потребу у формуванні єдиних міжнародних стандартів для регулювання ШІ.

Підписавши конвенцію, Україна зобов'язалася гармонізувати своє законодавство з міжнародними стандартами та офіційно закріпила свої наміри на міжнародному рівні. Це стало ключовим кроком для інтеграції в європейській правовий простір.

Висновки та перспективи досліджень. Таким чином, можна зробити висновок, що державна політика України у галузі регулювання ШІ орієнтована на забезпечення ролі держави як відповідального учасника в контексті формування глобального правового поля використання ШІ. Розроблені стратегічні документи демонструють відповідність глобальним та європейським тенденціям у сфері регулювання ШІ, зокрема в контексті орієнтації на ризико-орієнтований підхід та використання інструментів м'якого права, зокрема добровільних кодексів поведінки та загальних і секторальних рекомендацій. Обраний Україною двоетапний підхід «bottom-up» щодо регулювання ШІ, окреслений у Білій книзі, є відповіддю на унікальний національний контекст – необхідність зберегти інноваційний потенціал в умовах війни та обмежених інституційних спроможностей. Разом з тим, Україна активно імплементує зарубіжний досвід, адаптуючи його до національного контексту та долучається до міжнародних ініціатив, закладаючи підвалини для стійкої екосистеми у сфері ШІ.

Україні вдалося досягти суттєвого прогресу у формулюванні власної адаптованої регуляторної державної політики в галузі ШІ попри виклики воєнного часу. Зокрема, вагомими досягненнями є розроблення низки послідовних стратегічних документів, створення перших практичних інструментів (розроблення секторальних рекомендацій щодо ШІ та запуск проєкту Sandbox для стартапів у сфері ШІ та блокчейн), а також приєднання до міжнародних регуляторних рамок. Важливе значення в контексті імплементативної роботи у сфері освіти є оприлюднення рекомендацій МОН для закладів вищої освіти, які враховують специфіку української освіти в умовах війни та є, на відміну від європейських аналогів, передусім практико-орієнтованими. Це демонструє інституційну стійкість та здатність нашої держави до стратегічного планування та адаптації.

Разом із тим є необхідність розроблення комплексної регуляторної рамки як нормативного базису забезпечення реалізації ШІ в освітній сфері України з огляду на євроінтеграційний курс освітньої політики, що передбачає євроінтеграцію загального та освітнього законодавства, та реалії воєнного часу й потреб інформаційного фронту, що визначають важливість розвитку цифрових та ШІ-компетентностей для продукування власних інноваційних технологічних рішень.

Порівняльний аналіз політики країн Європи та США щодо правового регулювання ШІ свідчить, що домінуючими трендами унормування процедур використання штучного інтелекту в освітніх системах зарубіжжя є гнучкі моделі, що базуються на підходах, які передбачають обґрунтований контроль можливих ризиків і свободу інновацій на противагу жорсткому регламентуванню: ризико-орієнтований, що комплексно поєднує правові, етичні, безпекові норми та стандарти оцінювання систем ШІ;

проінноваційний, який передбачає оновлення чинних рамок регуляторами окремих сфер (освіти, науки, фінансів, медицини тощо) з урахуванням ШІ як нового чинника та сприяння розвитку приватного сектору, фінансування досліджень та стимулу розробки нових технологій.

З огляду на це, актуальним для України є дотримання збалансованого підходу щодо розроблення державної політики в галузі ШІ та практичних механізмів її реалізації. Важливим також є забезпечення реальної дієвості інструментів м'якого права, розбудова інституційної спроможності держави, налагодження міжвідомчої координації та збереження гнучкості. У цьому контексті законодавчі ініціативи ЄС щодо ШІ можуть слугувати основою для підвищення регуляторної спроможності держави, зокрема вдосконалення національного законодавства та його гармонізації у контексті європейського поступу України. Водночас для повноцінного розвитку власної ШІ-екосистеми доцільним також є й врахування досвіду США щодо стимулювання інновацій та державно-приватних партнерств у сфері дослідження та розробок технологій ШІ. У контексті впровадження регуляторної рамки ШІ в різні системи освіти важливе значення має створення національної програми із розвитку ШІ-грамотності з подальшою її інтеграцією в освітні стандарти, зокрема впровадження обов'язкових курсів з основ штучного інтелекту для студентів та програм підвищення кваліфікації для педагогів.

Перспективним також є модель секторального регулювання та розробки гнучких кодексів щодо застосування ШІ як доповнення рамкового законодавства. Крім того, важливо ініціювати підходи до використання ШІ в освіті, які враховують особливості національної системи освіти, захист даних учнів та етичність алгоритмів. Варто створити умови для тестування освітніх ШІ-рішень у безпечному середовищі, інтегрувати базові знання про ШІ у навчальні програми та забезпечити підготовку педагогів. Такий підхід дозволить розвивати інновації в освіті, водночас зберігаючи довіру та захист прав учасників освітнього процесу.

Таким чином, проблема запровадження технологій штучного інтелекту в освітній сфері є комплексною, а ефективність її розв'язання визначається дієвістю механізмів державної політики, спрямованих не на жорстке обмеження інновацій, зумовлених феноменом ШІ, а стимулювання їхнього розвитку у пріоритетах держави, громадянського суспільства та особистості, забезпечення балансу між технологічним розвитком, етикою та безпекою.

З огляду на це, перспективним є подальші дослідження, спрямовані на обґрунтування практичних механізмів реалізації державної політики в галузі штучного інтелекту як цілісної, збалансованої системи, що органічно поєднує адміністративні, фінансові, організаційні, інформаційні та матеріально-технічні засоби й інструменти.

Danylenko S., Holovko N. State policy on artificial intelligence regulation in the educational sphere of Ukraine: national specifics and implementation of foreign experience

Based on the results of comparative legal analysis, modern trends in the normalization of procedures for the use of artificial intelligence technologies in international educational practice and key challenges of this process are characterized; the document analysis method is used to examine the regulatory framework for the use of artificial intelligence; the predictive method is used as the basis for substantiating directions for improving state policy on the implementation of artificial intelligence in the educational sphere of Ukraine in the context of its integration into a single European educational and scientific space. The problem of the increasingly widespread penetration and use of artificial intelligence technologies in the domestic education system in the context of overcoming the challenges of a modern digital society is highlighted; the peculiarities of foreign state policy on the normalization of procedures for the use of artificial intelligence in education are analyzed and, on this basis, the trend of implementing flexible models that combine reasonable control of possible risks and freedom of innovation as opposed to strict regulation is substantiated; the directions of developing state policy on regulating the use of artificial intelligence in the educational sphere of Ukraine, taking into account foreign experience and prospects for integration into the European community are outlined. The article outlines the prospects for further research, in particular in the context of the balance of benefits and risks of the wider use of artificial intelligence in the educational sphere, the issue of partnership between subjects of the educational process and artificial intelligence systems.

Key words: educational sphere of Ukraine, artificial intelligence, state policy in the field of artificial intelligence, implementation of foreign experience in regulating AI.

Література

1. Alqodsi, E. M., et al. (2024). Navigating the legal landscape: AI adoption in education and teacher responsibilities. In Cutting-edge innovations in teaching, leadership, technology, and assessment. IGI-Global. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-0880-6.ch015>

2. Bukar, U. A. (2024). Decision-making framework for the utilization of generative artificial intelligence in education: A case study of ChatGPT. *IEEE Access*, 12. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2024.3425172>
3. CNIL. (2023). The CNIL creates an Artificial Intelligence Department and begins to work on learning databases. <https://www.cnil.fr/en/cnil-creates-artificial-intelligence-department-and-begins-work-learning-databases>
4. Congress. (2020). H.R.6216 - National artificial intelligence initiative act of 2020. <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6216>
5. Council of Europe. (2024). Council of Europe Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (Council of Europe Treaty Series No. 225). <https://rm.coe.int/1680afae3c>
6. Department for Science, Innovation & Technology. (2023). Policy paper. A pro-innovation approach to AI regulation. <https://www.gov.uk/government/publications/ai-regulation-a-pro-innovation-approach/white-paper>
7. Department for Science, Innovation & Technology. (2024). Consultation outcome. A pro-innovation approach to AI regulation: government response. <https://bit.ly/43zTBSL>
8. Eden, C. A., & Onyebuchi, N. C. (2024). Integrating AI in education: Opportunities, challenges, and ethical considerations. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 10(2). <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.10.2.0039>
9. European Commission. (2020). Digital education action plan 2021–2027. https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf
10. European Commission. (2020). White paper on artificial intelligence: A European approach to excellence and trust. https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
11. European Commission. (2022). Ethical guidelines on the use of artificial intelligence (AI) and data in teaching and learning for educators. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/153756>
12. European Parliament. (2024). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024. Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>
13. Eurydice. (2025). France: New tools for teaching thanks to artificial intelligence. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/news/france-new-tools-teaching-thanks-artificial-intelligence>
14. García-López, I. M., & Trujillo-Liñán, L. (2025). Ethical and regulatory challenges of generative AI in education: A systematic review. *Frontiers in Education*, 10. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1565938>
15. HM Government. (2021). National AI strategy. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/614db4d1e90e077a2cbdf3c4/National_AI_Strategy_-_PDF_version.pdf
16. Le Président de la République. (2016). LOI n° 2016-1321 du 7 octobre 2016 pour une république numérique (1). <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000033202746>
17. Ministère de l'Économie, des Finances et de la Souveraineté industrielle, énergétique et numérique. (2021). Stratégie nationale pour l'intelligence artificielle – 2e phase. <https://bit.ly/42Wt2Hk>
18. Sidiropoulos, D., & Anagnostopoulos, C.-N. (2024). Applications, challenges and ethical issues of AI and ChatGPT in education. (arXiv). <https://doi.org/10.48550/arXiv.2402.07907>
19. Temper, M. (2025). Higher Education Act for AI (HEAT-AI): A framework to regulate the usage of AI in higher education institutions. *Frontiers in Education*, 10. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1505370>
20. The White House. (2025). America's AI action plan. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/07/Americas-AI-Action-Plan.pdf>
21. The White House. (2025). Removing barriers to American leadership in artificial intelligence. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/removing-barriers-to-american-leadership-in-artificial-intelligence/>
22. Андрощук, А. Г., & Малюга, О. С. (2024). Використання штучного інтелекту у вищій освіті: стан і тенденції. *International Science Journal of Education and Linguistics*, 2(3), 27-35. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20240302.04>
23. Гельжинська, Т. Я., & Кравчик, О. Р. (2025). Правове регулювання використання штучного інтелекту в освіті: український та європейський досвід. *Академічні візії*, (42). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1897>
24. Гриценчук, О. (2024). Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*, 10(2), 152-161. [https://doi.org/10.35387/ucj.2\(10\).2024.0012](https://doi.org/10.35387/ucj.2(10).2024.0012)
25. Драч, І., та ін. (2023). Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*, (15), 66–82. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>

26. Кабінет Міністрів України. (2020). Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
27. Кабінет Міністрів України. (2025). Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України (WINWIN) до 2030 року. <https://bit.ly/47pP9at>
28. Малікатко, Д. (2025). Тенденції використання ШІ в Україні: дослідження Publicis Groupe Ukraine. Kyivstar Hub. <https://hub.kyivstar.ua/articles/tendenciyi-vikoristannya-sh-i-v-ukrayini-doslidzhennya-publicis-groupe-ukraine>
29. Міністерство освіти і науки України, & Міністерство цифрової трансформації України. (2024). Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf>
30. Міністерство освіти і науки України, & Міністерство цифрової трансформації України. (2025). Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf>
31. Міністерство цифрової трансформації України. (2023). Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні. <https://cutt.ly/BwnN8fA5>
32. Міністерство цифрової трансформації України. (2024). Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. <https://bit.ly/49ISycl>

Стаття надійшла до редакції 20.10.2025

Стаття рекомендована до друку 15.11.2025